

Sedmá generace 6/2015 »

autor/ka: Rekola.cz

Lucie Sovová

Recyklovaná radost, dvojitá radost

Továrny vyrábějí věci. Lidé vydělávají peníze, aby si je mohli koupit. Nepotřebné věci se vyhazují, likvidují, odvázejí na skládky. Koloběh přeměny materiálů na zboží a následně na odpad, poháněný tokem práce a peněz, nikdy neustává — říkáme mu ekonomický systém. Zdroje ubývají, znečištění roste, jeden se topí v haraburdí a jinému zase věci scházejí, ten nemá práci, ta či ona dobročinná organizace jen obtížně vyškrabává peníze na své aktivity. Jak to dělat jinak?

Parádní oblečky ze sekáče nebo rarity světové literatury z antikvariátu — není novinkou, že obchody s použitým zbožím mají svoje kouzlo a často v nich najdete hotové poklady. Vedle originálních úlovků se jejich zákazníci mohou radovat také z toho, že zužitkují staré věci. Některé prodejny jdou ale ve svém úsilí ještě o krok dál — jsou to „secondhandy s přesahem“.

„Přemýšlela jsem o tom, že lidé mají doma spoustu věcí, které nepotřebují. Je pro ně snazší darovat věci než peníze. A když jsem to tak vymyslela, zjistila jsem, že už to dávno funguje v zahraničí,“ popisuje vznik první benefiční prodejny Nadace Veronica její bývalá ředitelka Jasna Flamiková. Podle modelu takzvaného *charity shopu* vznikly v Brně od roku 2008 postupně tři nadační obchody. Prodávají věci, kterých se původní majitelé chtěli zbavit. Lidé darují nejčastěji oblečení, knihy a nádobí, ale i hračky, šperky, dárkové a dekorativní předměty. Tržby putují do fondu Společně pro Brno, z něhož Nadace Veronica každoročně poskytuje granty místním ekologickým či komunitním projektům (letos díky fondu proběhl mini-festival *Sedmé generace Zvědaví a znepokojení* — pozn. redakce).

Na stejném principu fungují také pražské obchody Sue Ryder. Liší se jen svým zaměřením — zisky z prodaných věcí pomáhají financovat péči o seniory ve stejnojmenném domově. První prodejna vznikla už v roce 1996, dnes jich v hlavním městě funguje šest. I sem lidé nosí věci, o které už nemají zájem. Organizace také například pořádá šperkařské dílny, které přispívají do sortimentu prodejen ručními výrobky.

Podnikej sociálně

Charity shopy jsou příkladem sociálního podnikání, tedy aktivit, které sice usilují o zisk, jejich hlavní cíl ale spočívá v podpoře dobré věci. Řečeno ještě jinak, řídí se heslem *People-Planet-Profit*: úspěch na trhu je pro ně

stejně důležitý jako péče o lidi a životní prostředí. Naplnění tohoto principu 3P může vypadat různě. V České republice jsou nejznámější takzvané *integrační sociální podniky*, které zaměstnávají lidi znevýhodněné na pracovním trhu. Sociálně zaměřené mohou být i jejich cíle, respektive nabízené produkty či služby, jak demonstruje právě příklad Sue Ryder. V každém případě by ale tyto podniky měly být přívětivé ke svým zaměstnancům i dalším lidem.

Obchod Nadace Veronica využívá zisky z prodeje darovaných věcí na podporu komunitních a ekologických projektů. Foto Zdeňka Prokopová.

Podobně je to s environmentálním zaměřením. Některé sociální podniky pracují přímo v oblasti životního prostředí, jako třeba pražská Kokoza, která v jedné ze svých městských zahrad nabízí tréninková místa pro lidi se zkušeností s duševním onemocněním. I pokud ale životní prostředí není hlavním předmětem jejich zájmu, měly by se sociální podniky chovat environmentálně uvědoměle. Oba dva zmiňované benefiční obchody tak například vedle svých hlavních cílů přispívají k ochraně životního prostředí tím, že využívají věci, které by se jinak staly odpadem.

Hadry na hadry

Zbavit se starých krámů a ještě přitom přispět na dobrou věc je lákavé, co ale s předměty, které už opravdu není možné prodat? „Často se stane, že lidé přinesou věci, které jsou méně použitelné,“ potvrzuje jedno z dilemat nadačních obchodů Flamiková. „I ty se ale snažíme nějak zužitkovat, třeba ve spolupráci s charitami.“ Ještě o krok dále zašla v tomto směru Diakonie Broumov. Když tato organizace krátce po revoluci vznikla (tehdy ještě jako iniciativa československé husitské církve, od níž se následně oddělila), usilovala v první řadě o pomoc lidem v nouzi. Prostřednictvím sbírek získávala oblečení, domácí potřeby nebo hračky pro děti, které následně rozdělovala potřebným u nás i v zahraničí — v devadesátých letech například část materiální pomoci putovala na Balkán.

Od původního záměru Diakonie neustoupila, po mnohaletém vývoji jsou ale její aktivity profesionálnější a rozmanitější. Vedle jednorázových sbírek nyní staré šatstvo průběžně shromažďuje také ve sběrných kontejnerech. Ty nejlepší kousky opět prodává ve svých obchodech na Náchodsku, Trutnovsku a v Praze. Asi třetina šatstva se přerozděluje lidem v nouzi u nás a v zemích globálního Jihu. Především ale organizace našla způsob, jak zužitkovat i oděvy, které už opravdu nikdo nosit nemůže. V nově vzniklých výrobních halách je zaměstnanci — mimochodem rovněž rekrutovaní ze znevýhodněných skupin — přetvářejí na materiály pro další užití, ať už je to výroba různých hadrů, nebo třeba izolací. Nejde tedy již o recyklaci, ale takzvanou *downcyklaci*, tedy přetváření původní věci na výrobek nižší hodnoty. Takto zpracovaný textil broumovská Diakonie prodává a ze zisků dotuje svou azylovou ubytovnu a další sociální služby.

Třídění textilu Diakonie Broumov – tady se rozhoduje, které oblečení darovat potřebným a které zpracovat jinak. Foto Nad'a Johanisová.

Využití starého šatstva přitom pořád skrývá velký potenciál ke zlepšení. „Těch osm tisíc tun, které za rok zpracujeme, je jen desetina toho, co se tu vyhodí. Pořád je tady šance šáhnout na další materiál. To teď probíráme denně — jak lidi oslovit, aby se k této myšlence opět vrátili,“ říká jeden ze zakladatelů a stávající předseda organizace Vítězslav Králík. Toho, že sběr starého textilu je dobrou podnikatelskou příležitostí, si v posledních letech všimlo více firem. Všechny sice pomáhají předcházet vzniku odpadu, míra sociální angažovanosti se ale liší a některé firmy (například TextilEco, Potex nebo E+B Textil) jsou spíše komerční — většinu darovaného oblečení prodávají v secondhandech za tržní ceny nebo ho vyváží do zahraničí.

Byznys i ideály

Navzdory rostoucí konkurenci ale Diakonie Broumov podniká úspěšně a finančně soběstačně, což je často Achillovou patou sociálních podniků. Skloubit ušlechtilé záměry s podnikatelskou racionalitou a know-how není vůbec snadné. Lidé, kteří do sociálního podnikání přicházejí z komerčního mainstreamu, sice dokážou vymyslet solidní podnikatelský záměr, může jim ale chybět cit pro kontakt s cílovou skupinou. Naopak pokud se do sociálního podnikání pouštějí neziskové organizace nebo jiné subjekty zaměřené spíše na ideovou stránku věci, mnohdy neustojí střet s tržní realitou. Úspěšné sociální podniky zvládají sedět na obou židlích. „Jako sociální firma vzešlá z neziskového prostředí musíme dbát na to, že dosahování sociálních cílů je zcela nezbytně podmíněno dosahováním ekonomických cílů firmy. Každý zaměstnanec v sociální firmě musí ‚vydělat‘ minimálně tolik prostředků, aby byla pokryta jeho mzda,“ říká Renata Čekalová ze SENZA Družstva, chráněné dílny v Prostějově. Jeho příběh společně s dalšími třinácti zachycuje brožura *Příklady dobré praxe aneb sociální podnikání v České republice i zahraničí*, vydaná organizací P3 — zaštiťující a podpůrnou platformou českých sociálních podniků.

Ze starých kol a jejich částí vznikají pojízdné stroje nejen v olomouckém Bajkazylu. Foto Petr Daněk.

Některým iniciativám v začátcích pomáhají dotace, které ale otázku ekonomické udržitelnosti neřeší dlouhodobě. Podpora sociálního podnikání však nemusí znamenat jen přímo poskytnuté peníze. Některým organizacím pomáhá například nižší nájem, levnější nebo bezplatně provedené práce a podobně. Není také výjimkou, že ušlechtilým iniciativám pomáhají dobrovolníci. Zaměstnanecká kultura je ostatně v podobných organizacích trochu jiná — podobně jako sociální podniky nestaví zisk na první místo, nejde ani jejich pracovníkům o to si „odkrotit své“ a jít domů. Svě práce si považují a vidí v ní smysl. „Na poměry v regionu je tu mzda slušná. Většina lidí to ale dělá i proto, že je to jiná práce než u komerční firmy,“ podotýká předseda Diakonie Broumov. „Od rána do večera jedeme, každý den. Pořád do toho musíme vkládat spoustu energie,“ popisuje David Suchý, zakladatel olomouckého Bajkazylu. Druhým dechem ale dodává, že v opravování kol vidí smysl: „Prostřednictvím toho, co děláme, vlastně děláme radost těm lidem. A sami sobě.“ „Já to chci dělat takhle, protože už jsem dělal různé práce, a ze všeho mě akorát bolelo břicho,“ glosuje lakonicky jeho kolega Antonín Galia.

Kola pro lidi

Bajkazyl je dalším příkladem toho, jak zachraňovat věci před tím, aby se z nich staly odpadky. V tomto případě se ze starých kol a jejich součástí vyrábějí nové modely. První provozovnu Bajkazylu založil Martin Kontra v červnu 2010 v Praze, kdy na tamní Náplavce spojil kavárnu s dílnou na opravu kol. Další pobočky vznikly v následujících letech ve smíchovské Meetfactory a na Žižkově (tam ale vydržela jen krátce). Úspěšný koncept pod stejným názvem napodobili ve zmiňované Olomouci, kde prostor namísto kavárny slouží spíše jako neformální komunitní hub, jenž se některým místním stal skutečným azylem. Od letošního léta funguje Bajkazyl i v Brně pod hlavičkou občanského sdružení Ratolest, jež plánuje kavárnu využít také pro tréninková pracovní místa pro své klienty — mladé lidi ze sociálně znevýhodněného prostředí.

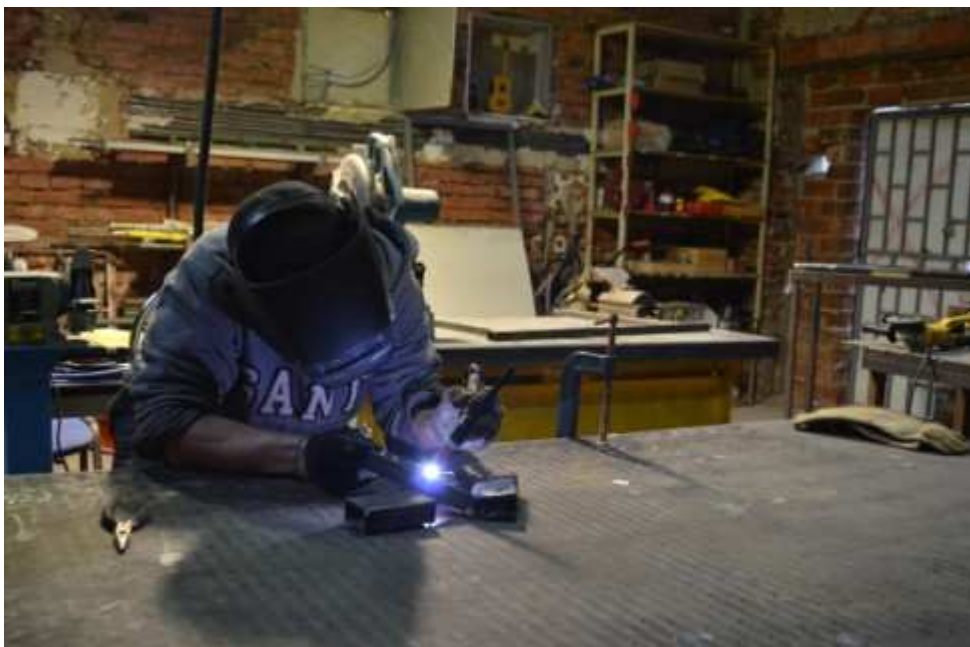

foto: DIY Praha

„Hlavní motto je, že dáváme těm kolům nový život. Pracujeme se starým materiálem, který kombinujeme s moderním. Propojujeme různé věci z různých dob a snažíme se z toho vytěžit to nejlepší. Neděláme žádná kola na výstavy, nebo aby stály někde ve sklepech, ale snažíme se, aby se dostaly mezi lidi, aby jezdily. To je náš cíl,“ vysvětluje Suchý základní rozdíl mezi Bajkazylem a běžnými servisy kol. Ty se navíc podle něj do opravy starých kol mnohdy ani nechtějí pouštět. „Občas lidi přinesou tři stará kola a řeknou, jedno mi opravte a dvě si za to nechte. Nebo to přinesou prostě tak, ‚nám to bylo líto hodit na šroťák, vy s tím něco uděláte, budeme rádi, když to bude jezdit, postarejte se o to‘. My to spravíme a je z toho funkční věc,“ shrnuje filosofii podniku, jehož činnost bezpochyby přispívá k obrodě české cyklokultury (viz [7.G 6/2014](#)).

V tom však není Bajkazyl jediný: chytlavé spojení spravování kol a popíjení piva v Brně nabízí také podnik Fixed Beer. Jemu i brněnské pobočce Bajkazylu navíc nutno přičíst k dobru, že oživily dříve poměrně nepřívětivá místa v okolí hlavního vlakového nádraží. Tento burácející dopravní uzel snad teď cyklisty děsí o trochu méně. Ostatně ve stejné zóně se aktuálně zabydluje už třetí cyklodílna, tentokrát v režii iniciativy Rekola, nabízející sdílení kol. Růžová Rekola během posledních dvou let začala jezdit po šesti českých městech — vedle Brna také v Praze, Olomouci, Českých Budějovicích, Pardubicích a Hradci Králové. Ve vozovém parku, z něhož si mohou členové iniciativy vybrat kolo k zapůjčení, přitom převažují starší stroje, mnohdy darované a pospravované šikovnými mechaniky.

Staré věci pro nové

Když tak s dobrým pocitem dorazíte ve stylovém sekáčovém modelu na svém zrenovovaném kole domů, můžete se těšit z dalších výtoků recyklace: odložený nábytek či spotřebiče ze serveru Nevyhazujto.cz už pomohly zabydlet nejednu domácnost. Webové stránky, na nichž lidé mohou nabídnout darem nepotřebné věci, spustili v roce 2010 Roman Kmoníček a Robert Dvořák s vcelku prozaickou motivací: „Kolega měl garáž plnou věcí, které bylo škoda vyhodit, ale už pro ně v jeho domácnosti nebylo použití. Došli jsme k závěru, že možná než to vyhazovat bude lepší někomu to dát,“ popisuje Kmoníček zrod myšlenky, které se od té doby chopilo i několik dalších webů (například vsezaodvoz.cz, darujzaodvoz.cz) — vznik konkurence je nepochybnou známkou dobrého nápadu.

Nevyhazujto.cz navštíví měsíčně 80 až 90 tisíc lidí podle počítadla na webu už tudy prošlo přes 56 tisíc inzerátů. „Líbí se mi, že si někdo dá tu práci, přihlásí se, vyfotí tu věc, dá to na ten portál. Není to nic složitějšího, ale nějakou chvíli to trvá. Potom je ochoten se s někým domluvit, že přijede, že si tu věc vyzvedne. A vlastně to dělá jen tak, protože nechce něco hodit ke kontejneru nebo do popelnice,“ pochvaluje si Kmoníček fungování portálu. Staré věci jsou navíc podle něj často kvalitnější než nové výrobky: „Lidé vyhazují věci, co fungovaly patnáct let a mohly by fungovat ještě dál, aby si koupili něco, co je nastavené tak, aby se to pokazilo přesně po dvou letech, kdy skončí záruka.“

Jsem kutil

Řešení se nabízí i pro ty, kteří by si rádi použité věci opravili. V Praze už třetím rokem funguje sdílená dílna pro více i méně zkušené kutily. Podnik nazvaný prostě DIY dílna (Do It Yourself — Udělej si sám) založil Hank Duke. Dle vlastních slov chtěl poskytnout prostor lidem, jejichž kreativita a nadšení se nevejde do malých městských bytů. Letos v létě se dílna přestěhovala do větších prostor bývalé továrny v Holešovicích. Pestrá škála nástrojů umožňuje pracovat v pěti základních oblastech: garáž, práce se dřevem, práce s kovy, nátěry a dokončování, umělecké činnosti a ruční práce. Flexibilní jsou také různé typy členství, z nichž si vyberou příležitostní návštěvníci i opravdu zapálení DIY nadšenci. Začínajícím kutilům se v DIY Praha dostane vedení a pomoci, dílna také často pořádá kurzy pro veřejnost.

Workshop Alta, foto: Zdrojovna.

„Poprvé jsem do DIY Praha přišel, když se nám rozbila dětská židlička. Nechtělo se mi běhat po krámech a hledat novou, tak jsem si řekl, že ji zkusím spravit. To se sice nepovedlo, ale objevil jsem tohle místo,“ vypráví svůj příběh Mathieu na webových stránkách dílny. I když neměl mnoho předchozích zkušeností, možnost vyrobit vlastníma rukama něco trvalého ho úplně nadchla. „Dneska vlastně hledám věci, co bych mohl spravit. Koukáš na židli v kuchyni, sice ještě není rozbítá, ale v duchu si říkáš, mohl bych ji aspoň nabarvit. Místo toho jít do obchodu a koupit věc, která se nejvíce blíží tomu, co hledám, si prostě vyrobím přesně to, co potřebuju,“ pochvaluje si.

Přetvářením starých věcí na nové se zabývá také pražská Zdrojovna. Iniciativa stále hledá vlastní sídlo, a tak zatím funguje tak trochu jako pop-up („objevující se“) dílna v prostorách spřátelených organizací. Cíle Zdrojovny jsou v první řadě ekologické: na jejích workshopech slouží odpad jako materiál pro výrobu nábytku, doplňků nebo šperků. „Tímto přístupem chceme vést návštěvníky k šetrnému nakládání s odpadovými materiály a znovuvyužití starého vybavení, čímž redukuje vznik odpadu,“ popisují zakladatelky iniciativy na svém webu. Vedle workshopů provozuje Zdrojovna také freeshop neboli „obchod bez peněz“, kam mohou lidé přinášet a odnášet, co se jim zlíbí — podle pravidel Zdrojovny tedy hlavně drobný nábytek a věci do domácnosti. Freeshop má otevřeno dvakrát v týdnu v žižkovském centru Klinika a nedávno se v něm zabydlela také krabice na sdílení osiv iniciativy Semínkovna — inu, dobrých aktivit se vejde všude dost.

Stará dobrá ruční práce

Recyklační dílny odrážejí postupující renesanci aktivit, jež bychom před nedávnem nejspíš jen stěží označili za moderní trendy. Mnozí ex-teenageři, druhdy ohrnující nos nad vlastnoručně stlučeným botníkem, teď sami znovu hledají cestu k pilce. A někdejší odmítači oblečků spíchnutých podle Burdy, nyní přesycení levnou módou na jedno použití, si v honbě za originálními a kvalitními kusy sami propichují prsty jehlou a hrbí záda nad sdílenými stroji v dílně Brno šije, pod laskavým dohledem švadlen v pražské Strojovně a Pokoji č. 10 a na mnohých dalších místech.

foto: Pokoj č. 10

Podobně bych mohla psát o kurzech výroby mýdla, kavárenských večerech s pletacími jehlicemi, o food bloggerech, kteří inspirují k oprášení zavařovacích sklenic po babičce... Těžko říct, zda je tento „návrat k tradicím“ jen pomíjivým vzdechem hipsterské módy, postmoderním znechucením průmyslovou výrobou, výtryskem kreativity utlačované rutinou konzumní společnosti, projevem nedostatku peněz a „normální“ práce, nebo ještě něčím úplně jiným. Buď jak buď, recyklační iniciativy vzkvétají a ukazují, že se kola systému mohou točit také jiným směrem.

Autorka je doktorandkou na Katedře environmentálních studií FSS MU v Brně. Kontakt: sovova@sedmagenerace.cz. Článek čerpá z výzkumu Formy a hodnoty alternativních ekonomických praktik v České republice téhož pracoviště. Další články o problematice odpadů a recyklace najdete [tady](#).

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci EHP fondů. www.fondnno.cz a www.eegrants.cz

[30. listopadu 2015]

Líbí se vám tento článek?

To se mi líbí

Sdílet

Tweet

Chcete autora finančně odměnit?

0

[Jak mikroplatby Flattr fungují?](#)

Anebo nás chcete ve vydávání podobných textů [podpořit jinak?](#)

+7.G

[Další články z tohoto čísla 7.G](#)

+ [Další články tohoto autora](#)

Související články:

- [Mestským pestováním proti kríze](#)
Barbora Bakošová (7.G 5/2012)
- [Sdílím, tedy křísím pospolitost?](#)
Karel Dolejší (7.G 2/2012)
- [Téměř nulové Palárikovo](#)
Ivo Kropáček a Dagmar Smolíková (7.G 5/2006)

Související fotogalerie:

Recyklující obchody

17. 2015, 20 fotek

